

WILLENS EN WETENS: PERSPEKTIEWE OP DIE AFRIKAANSE WERKWOORD *WIL*¹

C. Jac Conradie
Universiteit van Johannesburg

ABSTRACT

Willing and knowing: Perspectives on the Afrikaans verb *wil*

The Afrikaans verb *wil*, a cognate of English *will* but closer in meaning to ‘want to’, is usually employed as an auxiliary rather than a main verb and is defined, inter alia, as ‘to wish, desire, intend, be able, resolve, be prepared, be willing, be on the verge of’, and is used to express wishes and as a reduplication form (*wil-wil*). This paper endeavours to show that most of these nuances of meaning and usages are derivable from a core meaning of ‘preparatory action’ and two perspectives on this. If *wil* is compared to other modal verbs, it appears that though it has certain syntactic and semantic features in common with them, it nevertheless differs greatly from them in many other respects.

Historically, *wil* differs from most other modal verbs in being semantically stable. Afrikaans *wil* differs from other Afrikaans modals in several respects. (a) *Wil* is not used epistemically. (b) *Wil* can be used as a transitive verb and is the only modal to have a past participle, viz. *gewil*. (c) Only *wil* has a derivation resembling a present participle, viz. *welwillende* ‘benevolent’. (d) In passive sentences, *wil* remains subject oriented, i.e. retains the grammatical subject as its agent – for example *Sy wil gesien word* ‘She wants to be seen’. (e) *Wees* doubles with *word* as a passive auxiliary in a construction such as *Sy wil gesien wees deur die mense* ‘She wants to be seen by the people’. (f) Only *wil* (and its preterite form *wou*) reduplicates, as in *wil-wil* and *wou-wou*.

It is argued that *wil* primarily expresses *preparatory action* – ‘preparatory’ to distinguish it from a distinctly different action resulting from *wil* or an ensuing state of affairs, as in *Hy wil wen* ‘He wants to win, or *Sy wil ryk wees* ‘She wants to be rich’. ‘Action’ is considered a suitable common denominator, as it could refer to anything

¹ Met dank aan die anonieme keurders vir waardevolle wenke, en aan die Universiteit van Johannesburg en die National Research Foundation vir hulle steun.

from mental action to forces of nature. 'Action' is taken to contrast with concepts such as 'knowledge, attitude, obligation, ability, permission', etc. not expressing an activity as such.

Most of the semantic nuances of *wil* are derivable from two perspectives on *wil*, an internal and external one, to be distinguished as *wil*¹ and *wil*². The action character of *wil* is supported by grammatical factors such as the following:

(i) In the series *Ek kan/moet wen* ('I can/must win'); *ek wil wen* ('I want to win'); *ek gaan/sal wen* ('I am going to/will win'); *ek het gewen* ('I won'), where each proposition implies the previous, it seems as though the action culminating in 'I won' commences with 'I want to win'.

(ii) The fact that *wil*, unlike other modal verbs, retains the sentential subject as agentive even in passive sentences, as in *Hy wil bederf word* 'He wants to be spoilt', is another indication that that *wil* expresses an action.

(iii) The sentences *Ek wens jy wil weggaan!* 'I wish you will go away' and *Ek wens jy gaan weg!* 'I wish you go away' are virtually synonymous, whereas substituting *moet* 'must' for *wil*, as in *Ek wens jy moet weggaan* 'I wish you have to go away', changes the objective of the wish to a particular state of affairs. If we accept that a wish containing *wil* (first sentence) has the same illocutionary force as one not supplemented by a modal verb (second sentence), and both presuppose that a certain action be taken by the addressee, then it follows that *wil* is closely associated to action.

One way to look at *wil* is through an "inner" perspective. It is claimed that one only has access to one's own mental states – which would include the "meaning" of *wil* – in a direct and noninferential way. To this may be added the role of language in creating an intersubjective awareness of the meaning of *wil*. Though the meaning of *wil* may seem absolutely clear to the user of the word and between language users, in reality this may not be the case at all. While a projection of *wil* on another person in a request such as *Wil jy (nie) asseblief die deur toemaak (nie)?* 'Will/won't you please close the door?' still remains within the bounds of what is understood under *wil*, projections on non-humans as in *Daardie muskiet wil my byt!* 'That mosquito wants to bite me!' and even onto a vehicle, as in *My kar wil nie vat nie!* 'My car doesn't want to start!,' may be far from intentional *wil* in the "human" sense of 'desiring to' or 'intending to'. Quite another use of *wil* is found when *wil* is

reduplicated, as in *My kan wil-wil vat* ‘My car is about to start’, where anterior aspect is indicated.

In sum, the “internal” perspective on what will be referred to as *wil*¹ may be characterised in two ways. Firstly, negation is possible, as in *Hy wil nie nog drank hê nie* ‘He doesn’t want any more liquor’, though generally not in speech acts. A second characteristic is that reduplication is excluded, viz. **Ek wil-wil eendag Everest beklim*, to mean ‘I want to climb Everest one day’.

Next we may consider an “external” perspective on *wil*, to be referred to as *wil*². In a proposition such as *Dit wil reën* ‘Rain is imminent’, *wil* is used in the sense of ‘to be on the verge/point of’ or ‘to be threatening’. *Wil* here refers to a force of nature. An internally motivated action in nature only becomes obvious when some kind of change is observed. Thus we can only say “Rain is imminent” when dark rain clouds and chilly gusts of wind, etc. are in evidence. As the initiator is not observable, it is of necessity identical to that of the force itself. Thus, in *Dit wil reën*, literally ‘It wants to rain’, the volitive force of *wil* and the action of raining – though distinct as forces or actions – are assumed to have the same origin or source. In its association with ‘imminence’, the modal auxiliary *wil* is further grammaticalised to express *anterior aspect*. The ability of the speaker to handle two perspectives on the same action at the same time by “dividing” him-/herself into two persons, is referred to by Leiss (2012: 45-46) as “double displacement”.

An action characterised as being “on the verge of” cannot be negated, as it is not possible for an action to be on the verge of taking place and not taking place at the same time. While *wil*¹, as was noted above, can be projected onto non-humans and even objects, *wil*², as an auxiliary expressing anterior aspect, can be applied to propositions with human subjects, such as *Sy wil huil* ‘She is about to cry, is on the verge of crying’.

In sum, *wil*², unlike *wil*¹, cannot be negated. However, *wil*² can be reduplicated, e.g. *Dit wil-wil reën* ‘It is threatening to rain’. This has the effect of emphasizing the imminence of the rain. Reduplication in Afrikaans has the function, inter alia, of highlighting various kinds of repetition, one of which is repetition as part of an effort to achieve a goal, for example *Hy hap-hap na sy aanvaller*, literally ‘He snaps-snaps at his attacker’, i.e. keeps snapping at his attacker. If we assume a pragmatic link between an effort that is not completely successful and an action that is on the verge

of being realised, the previous example may be seen to bear a semantic resemblance to *Hy wil-wil sy aanvaller byt*, 'He is on the verge of biting his attacker'.

Finally, the difference between *wil*¹, meaning 'to want to, wish, intend, desire', etc., and *wil*², meaning 'being on the point/verge of' and expressing anterior aspect, is related to the difference between an interior ("inner") and exterior ("outer") perspective on 'will', conceived of as an action, whether mental or physical in nature. The two perspectives are, however, not in absolute contrast with each other but may merge into each other so that a continuum between the two may be assumed. For example, the following sentence may be taken to describe a man recovering from a coma:

Soms lyk dit asof hy sy oë wil-wil oopmaak,

sometimes seems it as-if he his eyes want-to.REDUP open-make

maar of die inspanning te groot is. (I. Winterbach)

but if the effort too great is

'Sometimes it seems as though he is about to open his eyes, but it is too great an effort.'

As he is getting closer to regaining consciousness (i.e. from being 'on the verge of'), the gradual opening of his eyes is transformed to an act of will (cf. *inspanning* 'effort') until he consciously strives to open his eyes.

KEY WORDS: continuum, double displacement, epistemic, external perspective, grammaticalization, internal perspective, modal verb, observational perspective, passive, projection, reduplication, speech act, volitive action, will

TREFWOORDE: binneperspektief, buiteperspektief, dubbelverplasing, epistemies, grammatikalisering, kontinuum, modale werkwoord, passief, projeksie, reduplikasie, taalhandeling, waarnemingsperspektief, wil, wilsaksie

OPSOMMING

Die Afrikaanse modale werkwoord *wil* (en sy imperfekwurm *wou*), wat meestal as 'n hulpwerkwoord gebruik word, kan verskillende betekenisskakerings aanneem,

onder meer 'begeer', 'onderneem', 'wens', 'bereid wees', 'neig', 'dreig' en 'op die punt wees'; dit maak ook deel uit van taalhandelinge, byvoorbeeld om wense uit te druk en is die enigste modale werkwoord wat reduplikasie kan ondergaan (*wil-wil*, *wou-wou*). Die meeste van hierdie betekenis en gebruike word ondervang deur aan te neem dat *wil* in wese 'n handelingswerkwoord is wat op 'voorbereidende aksie' dui en waarop die spreker 'n interne of eksterne perspektief kan hê.

Die interne perspektief (wat ons *wil*¹ kan noem) gaan uit van taalgebruikers se vermeende vertrouwdheid met *wil* as psigiese of mentale handeling, wat egter op nie-menslike lewensvorme en selfs nie-lewende entiteite geprojekteer kan word. 'n Tipiese gebruik is byvoorbeeld *Ek wil wen*, waar die uitspraak van 'n begeerte om te wen (die wilsaksie) deur 'n persoon geïnisieer word, met *My kar wil nie vat nie* as moontlike projeksie.

Die eksterne perspektief (*wil*²) berus op die waarneming van byvoorbeeld natuurkragte, waar die aksie weens die taalgebruiker se onvermoë om die onderliggende kragte regstreeks waar te neem slegs gekonstateer kan word as dit op die punt is om te gebeur, byvoorbeeld *Dit wil reën*, as dit "dreig" om te reën. Omdat reduplikasie in Afrikaans onder meer kan dui op herhaalde – maar ongeslaagde – pogings om 'n doel te bereik, kan dit in *Dit wil-wil reën* aangewend word om die onmiddellike moontlikheid van 'n reënbui te beklemtoon. Sodoende kan die modale hulpwerkwoord *wil(-wil)* vanuit die eksterne perspektief deur 'n verdere proses van grammatikalisasie die aspektuele funksie van anterioriteit aanneem, wat dan selfs op menslike gemoedsaandoeninge van toepassing gemaak kan word.

Omdat die interpretasie van 'n uiting deur 'n perspektiefwisseling verstel kan word van interne wilsaksie na anterioriteit en omgekeerd, kan aangeneem word dat daar 'n kontinuum tussen die twee perspektiefpole bestaan. Grammatikale kenmerke wat met die twee perspektiewe korreleer, is dat die interne wilsaksie ontken kan word (behalwe in taalhandelinge) en reduplikasie uitgesluit is, terwyl die ekstern waargenome aksie vanweë sy onmiddellike konstatering nie ontken kan word nie, maar dan juis deur reduplikasie beklemtoon kan word.

1. VRAAGSTELLING

Die werkwoord *wil* kom in Afrikaans hoofsaaklik as hulpwerkwoord, dus in samehang met 'n hoofwerkwoord, voor. Hierdie hoofwerkwoord kan leksikaal wees, soos *wen* in

Hy wil wen, of “leeg”, soos *hê* in *Sy wil hê jy moet dit doen*. Oor die algemeen word *wil* in Nederlands veel meer as oorganklike hoofwerkwoord – en ellipties – gebruik as in Afrikaans, vergelyk Nederlands *Zij wil dat je dat doet; Ik wil het niet*. Deur meer geredelik as hulpwerkwoord gebruik te word, het Afrikaans *wil* verder gegrammatikaliseer as Nederlands *willen*. Aangesien die sintaktiese status van *wil* as hoof- of hulpwerkwoord hier nie soseer ter sprake is nie, sal hieronder na *wil* bloot as “modale werkwoord” verwys word, tensy die hoofwerkwoord *wil* bedoel word.

Die Afrikaanse modale werkwoord *wil* (en sy imperfekvorm *wou*) kan verskillende betekenis-kakerings aanneem. Die HAT noem byvoorbeeld ‘wens’, ‘verlang’, ‘in die vermoë wees’, ‘op die punt staan’, ‘bereid wees’ en ‘beweer’; *wil* word ook gebruik om wense uit te druk, en in die iteratiewe of reduplikasievorm (*wil-wil*) beteken dit ‘op die punt wees’. In ‘n sin soos

(1) Ek **wil** vandag die wedstryd wen

sou *wil* benewens ‘wens’ en ‘verlang’, ook ‘begeer’, ‘van plan wees’, ‘my daarop toespits’, ‘my voorneem’ en selfs ‘besluit (het)’, ‘vasbeslote wees’ kan beteken.

’n Vraag wat gestel kan word, is in watter mate hier sprake is van ‘n eenheidsbetekenis met blote nuanseverskille, werklike polisemie of selfs homonimiteit. Die hipotese word vervolgens gestel dat *voorbereidende aksie* as ‘n grondkomponent van die betekenis van *wil* beskou moet word en dat die meeste van die betekenisnuanses en gebruike van *wil* saamhang met twee perspektiewe daarop: ‘n interne en ‘n eksterne, ten opsigte waarvan ons kan onderskei tussen *wil*¹ en *wil*². ‘Aksie’ staan teenoor konsepte soos ‘kennis, wete, houding, verpligting, vermoë, toestemming’, ens. wat nie ‘n aktiwiteit as sodanig uitdruk nie. Die beskrywing ‘aksie’ word as neutrale term bo ‘handeling’ verkies omdat laagenoemde die aanwesigheid van ‘n menslike agens veronderstel – wat juis nie die geval hoef te wees nie. Die bedoelde ‘aksie’ kan enigiets van mentaal of kognitief wees tot (vir die leek) onbekende natuurkragte.

Die wilsaksie kan ten slotte ‘voorbereidend’ genoem word om dit te onderskei van ander aksie – of ‘n toestand – wat daaruit voortvloei (vergeelyk *Hy wil wen* – maar wen nog nie; *Sy wil ryk wees* – maar is nog arm.) Filosofe is verdeeld oor die vraag of ‘wil’ (Engels *volition*) gelyk gestel kan word aan aksie. Enersyds word byvoorbeeld gesê dat “what one wills is always an action”; andersyds word beweer dat dit foutief

sou wees “to conclude that the volition, though ‘essential’ to the occurrence of the action, is part of it”, want “the decisive consideration remains that volitions are causes of actions,” en ‘n oorsaak kan nie deel van sy gevolg wees nie (Sellars 1976: 48-49). Hier is egter sprake van ‘n skynbare teenstrydigheid: ons moet onderskei tussen *wil* as ‘n aksie wat gerig is op die uitvoer van ‘n *ander* aksie (of bewerkstelling van ‘n toestand), of dan tussen oorsaaklike aksie (‘wil’) en resulterende aksie (of toestand).

Die doel van hierdie ontleding is om aan te toon dat die meeste van die betekenisnuanses en gebruike van *wil* teruggevoer kan word na ‘n kernbetekenis van ‘voorbereidende *aksie*’, en veral twee perspektiewe daarop. Aangesien geen ander Afrikaanse modale werkwoord hierdie betekenis het nie, kan gevra word watter plek *wil* onder die modale werkwoorde inneem en of dit wel ‘modaal’ genoem kan word. Dit blyk dat *wil* wel sekere sintaktiese en semantiese kenmerke met modale werkwoorde soos *sal*, *moet*, *kan*, *mag*, *behoort (te)* en *hoef (nie te)* gemeen het, maar dat dit op ‘n aantal punte sterk van die ander verskil en selfs in ‘n groter mate as Nederlands *willen* ‘n eie rigting ingeslaan het.

2. WIL AS MODALE WERKWOORD

Sintakties en morfologies hoort *wil* tuis onder die modale werkwoorde. Dit beskik oor ‘n imperfekvorm, *wou*, wat hoofsaaklik die verlede tyd uitdruk, maar ook ander modale waardes of illokusionêre funksies kan hê. Sintakties maak *wil* deel uit van ‘n groepie werkwoorde wat leksikale en hulpwerkwoorde voorafgaan, in SVO- sowel as SOV-strukture:

- (2) Hulle **sal/moet/kan/mag/wil** die takie begin afhandel.
- (3) ... dat hulle die takie **sal/moet/kan/mag/wil** begin afhandel.

As *sal* aanwesig is, volg *wil* soos alle ander modale werkwoorde, daarop:

- (4) Sy **sal wil** probeer slaag, maar
- (5) *Sy **wil sal** probeer slaag.

Ook ten aansien van realisering al dan nie kan op 'n ooreenkoms gewys word. Met die modale werkwoord in die presens en in sy grondbetekenis, is die hoofwerkwoord volgens die gewone interpretasie – wat hier as die basiese beskou word - ongerealiseerd, sodat in

(6) Hy sal/moet/kan/mag/**wil** daar 'n muur bou.

geen 'bou' plaasvind nie. In sommige gevalle – beskryfbaar as sinekdogee – dui die konteks egter daarop dat realisering wel plaasvind, byvoorbeeld

(7) Sy het by die huis gebly, want sy sou/moes/kon/**wou** werk.

(8) Daardie monnik **wil** arm wees.

Ons kyk vervolgens na kenmerke van *wil* wat dit van ander modale werkwoorde onderskei.

3. EIESOORTIGHEID VAN *WIL*

'n Algemene kenmerk van die werkwoord *wil* is sy semantiese stabiliteit oor 'n lang tydperk; die konserwatisme van *wil* bied steun aan die aanname wat hier gemaak word dat *wil* 'n enkele, eenduidige grondbetekenis het. Goties *wiljan* het al beteken 'to be willing, will, wish', met as substantief *wilja* 'will' (Wright 1968: 165); Oudnoors *vilja* was 'to will, wish, be willing, intend', met as substantief *vili* 'will, desire, disposition' (Gordon 1968: 396). In Indo-Europese verband kan die Latynse werkwoord *velle* ('om te wil') genoem word, wat 'to be willing, to wish, to choose, purpose, intend, desire' beteken (LLD). Engels *will*² het semanties uitgebrei in die rigting van 'n futurum en is ten dele vervang deur *want to*, en in Duits word *wollen* vervang deur *möchte gern* in beleefde versoeke. Verskille met Nederlands *willen* is minimaal. Hierteenoor was sommige ander modale werkwoorde in die loop van die tyd aan ingrypende betekenisverandering onderhewig (vergelyk Traugott (1972:198-199) vir Engels en Conradie (1980) vir Nederlands).

² Van Engels *will* in sy vroeë betekenis sê Visser (1969: 1582) dat dit in kombinasie met 'n infinitief "originally expressed nothing but a present determination to perform the action denoted by the infinitive".

Afrikaans *wil* wyk op die volgende maniere van ander modale werkwoorde af:

(a) Afrikaans *wil* word nie epistemies gebruik,³ met ander woorde om die spreker se oordeel ten opsigte van die waarskynlikheid van 'n proposisie uit te druk nie. Omdat die epistemiese gebruik juis 'n werkwoord 'modaal' maak, is Afrikaans *wil* dus nie 'n modale werkwoord in die ware sin van die woord, of, soos dit in Nederlands gestel word, "eigenlijk-modaal" nie. Terwyl grade van die waarskynlikheid van die subjek se uitstедigheid uitgedruk word deur (9) en (10),

(9) Hy sal/kan/moet/mag uitstедig wees, behoort uitstедig te wees, hoef nie uitstедig te wees nie.

(10) Dit mag (die geval) wees dat hy uitstедig is, ens.,

word *wil* blykens **Hy wil uitstедig wees* of **Dit wil (die geval) wees dat hy uitstедig is* nie in hierdie betekenis gebruik nie. Afrikaans verskil hier van Nederlands, waar *willen* wel "eigenlijk-modaal" kan wees, soos in

(11) Een aspirientjie **wil** nog wel eens helpen. (ANS, p.1081)

(12) Dik **wil** weleens lang wegblywen. (Van den Toorn 1975: 175)

(13) Het **wil** wel eens dat Dik lang wegblijft. (Van den Toorn 1975: 175)

Met die verskuiwing van Engels *will* na 'n toekomstige tyd het die epistemiese gebruik moontlik geword, terwyl Engels *want to*, wat 'n semantiese ekwivalent van Afrikaans *wil* is, nie epistemies gebruik word nie – nog 'n aanduiding dat die epistemiese nie versoenbaar is met (mentale) *aksie* nie.

(b) *Wil* kan, anders as ander modale werkwoorde, as oorganklike hoofwerkwoord gebruik word, vergelyk

(14) Die toeval het dit so **gewil** (HAT).

³ *Wil* word volgens De Villiers (1971: 89) "gewoonlik persoonlik", met ander woorde in sy sogenaamde wortelbetekenis, gebruik.

Hierdie gebruik moet onderskei word van die elliptiese gebruik in *Hulle wil nie, Dit sou kon*, ens. Die nie-elliptiese gebruik van *wil* as hoofwerkwoord kom in Nederlands *Ik mag hem niet* 'Ek hou nie van hom nie' voor en moontlik in Afrikaans *Ek kan nie daarteen nie*, wat egter Neerlandisties aandoen (*Ik kan er niet tegen*).

Nederlands *willen* is volgens Van der Horst (2008: 875) nog nie so ver soos *zullen* gegrammatikaliseer nie, onder meer omdat dit, anders as *zullen*, nog met 'n nominale objek gebruik word en 'n voltooide deelwoord het. Vanweë sy oorganklikheid, het *wil* – en slegs *wil* – in Afrikaans dan ook 'n voltooide deelwoord; Nederlands het naas *gewild* nog *gekund*, *gemoeten* en *gemogen/gemoogd*.

(c) Met *welwillende* is *wil* ook die enigste modale werkwoord met 'n ongeveer gelykbetekenende teenwoordigedeelwoord-afleiding.

(d) In passiewe sinne met 'n menslike subjek bly *wil* subjekgerig, met ander woorde die subjek behou 'n inisiërende of agensfunksie met betrekking tot *wil*, ondanks 'n moontlike patiensverhouding met die hoofwerkwoord:

(15) Die verkenners **wil** die vyand sien, maar nie self **gesien word** nie.

(e) Slegs by *wil* wissel *wees* af met *word* as passiewe hulpwerkwoord, vergelyk

(16) Sy wil gesien word/**wees** deur die mense,

waar die *deur*-setselgroep, wat gewoonlik as agens funksioneer, ook met *wees* 'n agenslesing waarskynlik maak, en in die segswyse *Dit wil gedoen wees!* is slegs *wees* moontlik. (Vergelyk ook Duits *etwas will getan sein* 'something needs/ has got to be done'; *das will gelernt sein* 'it has to be learned', CGD). Sin (17) is wel aanvaarbaar as die modale werkwoorde 'n epistemiese lesing het ('Dit *sal* die geval wees dat mense haar sien', ens.), maar in hulle *wortelbetekenis* is moontlik net *moet* aanvaarbaar.

(17a) ? Sy **sal** vandag gesien wees (deur die mense).

(17b) ? Sy **kan** (= is in die geleentheid om) gesien (te) wees.

(17c) ? Sy **mag** (= word toegelaat om) gesien (te) wees.

(17d) ? Sy **moet** (= Dit is noodsaaklik dat sy) gesien wees.

By 'n *wortel*interpretasie van die modale werkwoorde is *word* steeds aanvaarbaarder as *wees*, en *wees* soms uitgeslote. Met *wil* is sowel die dinamiese *word*-passief as die meer statiese *is/wees*-passief moontlik. In één koerantberig – oor 'n swerwende hond met die naam Ben – word sowel *word* as *wees* gebruik; met *word* (in samehang met die agens *deur g'n mens*) word 'n proses uitgedruk, met *wees* 'n toedrag van sake:

(18) Hulle is almal mal oor Ben, maar verstaan dat hy deur g'n mens “**gehê**” **wil word** nie. ... Welgemoed sê sy het aanvaar dat Ben nie “**gehê**” **wil wees** nie. (*Beeld* 14.ix.2015).

(f) Reduplikasie (ook bekend as die iteratiefkonstruksie) kom in Afrikaans uitgebreid by verskillende woordsoorte – onder meer werkwoorde – voor, maar onder die modale werkwoorde is dit slegs *wil* wat redupliseer: *Dit wil-wil reën*, teenoor *Dit *sal-sal, *kan-kan, *mag-mag, *moet-moet*, ens. reën.

Vervolgens kyk ons na redes waarom *wil* as aksiewerkwoord beskou kan word.

4. **WIL AS AKSIEWERKWOORD**

Wil kan beskou word as 'n aksiewerkwoord in eie reg, nouer verwant aan woorde soos *probeer, begeer, besluit* of (*jou*) *voorneem* as byvoorbeeld aan *kan, moet, mag* en *sal*, wat bloot 'n oordeel, houding of moontlikheid uitdruk. Om iets te wil, is reeds om 'n handeling te verrig, al lê die resultaat moontlik ver in die toekoms, vergelyk “Ek wil graag eendag Everest beklim.” En al is die inisieerder van die wilsaksie identies met dié van die *beklim*-aksie, is die inisiëringsaksies in tyd geskei. (Onder “wilsaksie” word dan ook voortaan verstaan ‘*wil* as aksie’ en nie enige aksie wat deur *wil* geïnisieer word nie.) As die uitdrukking *willens en wetens* ‘met opset’ (uit die teenwoordige deelwoorde *willend* en *wetend*) die parameters van iemand se optrede beskryf, dan word 'n kontras tussen aksie (‘doen’) en die epistemiese (‘weet’) gesuggereer, met *willens* aan die ‘doen’-kant. Talle leksikale items verbind *wil* met krag of aksie (of 'n gebrek daaraan), byvoorbeeld *wilskrag, wilsdaad, wilsbesluit, gewilligheid, willoos* en *wilsinspanning*. 'n Dikwels gehoorde uitspraak soos: “Dit gebeur nie, want die politieke *wil* ontbreek” sinspeel op 'n gebrek aan aksie.

Onder 'aksie' word verstaan 'n gebeure wat kan strek van 'n psigiese tot 'n natuurgebeure, en wat gekenmerk word deur verandering. Volgens Talmy (1985: 310) dui 'wanting' in *He wants to open the window* op "a kind of psychological 'pressure', 'pushing' toward the realization of some act or state". In *Dit wil reën* speel 'verandering in die natuur' 'n duidelike rol, maar selfs in *Sy wil wen* word verandering geïnisieer. In die performatief *Ek wil wen!* (met eerstepersoonsonderwerp) is die verband met aksie selfs duideliker.

In sy ondersoek na die rol van *krag* (*force*) in taal, sê Talmy (1985: 296) oor Engels *want* (die naaste ekwivalent van Afrikaans *wil*) in "that John wants to go out", dat dit verstaan kan word as "a force-like tendency toward that act". 'Krag' is egter 'n minder geskikte benadering, aangesien dit op *potensiële* of *latente* aktiwiteit kan dui (soos brandstof in 'n tenk); 'aksie' veronderstel 'krag', maar nie omgekeerd nie. Die aksionele verhouding tussen *wil* en sy komplement is sodanig dat die aksie enersyds tot *wil* beperk is (*Ek wil wen* beteken nog nie *Ek wen* nie), maar andersyds dat die aksie bepaal, omskryf, gedefinieer, van inhoud voorsien word deur sy komplement, omdat *wil* altyd op iets gerig moet wees (*om te wil* is *om iets te wil*).
Selfs

(19) My ma **wil** mos ... sy **wil** mos ... (A. Botes)

wat op 'n persoon met 'n sterk eie wil dui, sinspeel op moontlike aksie of 'n toedrag van sake wat uit die wilsaksie voortvloei. Samevattend kan *wil* beskryf word as 'voorbereidende aksie': aksie uit eie reg wat gerig is op die uitvoer van 'n ander aksie of die bereiking van 'n bepaalde toedrag van sake.

Dit is egter opmerklik dat die verhouding tussen 'n wilsaksie en sy komplement, asook die aard van die wilsaksie as sodanig, ver van voor die hand liggend is. In

(20) Ek **wil** eendag Everest beklim

lê *wil* en *beklim* temporeel ver uitmekaar, maar in

(21) Sy het by die huis gebly omdat sy **wou** werk

kan die *wil* en die *werk* parallellopend wees en die inisiëringsaksies van *wil* en *werk* saamval. Maar selfs ons verstaan van *Ek wil* as ‘ek neem my voor, ek besluit om’ mag ‘n illusie wees; in eenvoudige eksperimente met breingedrag kon bepaal word dat breinprosesse wat ‘n beweging beplan al ‘n breukdeel van ‘n sekonde vóór die bewuste begeerte om te beweeg – die wilsaksie – aanwesig is (vergelyk Blackmore 2005: 87).

Daar is ook verdere heenwysings na die verband tussen *wil* en ‘aksie’.

(i)In

(22) Ek kan/moet wen; ek **wil** wen; ek gaan/sal wen; ek het gewen.

kan ‘n implikasionele reeks of progressie waargeneem word, waar elke stelling telkens die vorige omvat of veronderstel: oorwinning (*het gewen*) bring die voorneme (*gaan wen*) in vervulling; die voorneme (*gaan wen*) is ‘n bevestiging van die wilsuiting (*wil wen*) en die wilsuiting (*wil wen*) veronderstel ‘n bepaalde vermoë (*kan wen*) of noodsaak (*moet wen*). Ander volgordes, byvoorbeeld *Ek gaan wen en ek wil wen*, skep oorbodigheid, omdat die *gaan wen* reeds die *wil wen* impliseer. Die plek wat die *wil*-proposisie in die reeks inneem, is die fase waarin die uiteindelijke oorwinning geïnisieer word – vergelyk ook die uitdrukkings *Wie wil, dié kan* en *Waar ‘n wil is, is ‘n weg* (uit Engels *Where there’s a will there’s way*).

(ii)Die feit dat *wil*, anders as ander modale werkwoorde, ook in passiewe sinne die sinsonderwerp as agens behou, soos in

(23) Was byna of die gedierte geskiet **wóú** word. (W. Anker)

is ‘n verdere aanduiding dat *wil* ‘n aksiewoord is. Dit is opmerklik dat die inisieerder van *wou* en van *skiet* nie identies is nie. Die sin is ‘n samestelling van

(24a) Iemand (= agens) wil die gedierte skiet, en

(24b) Die gedierte (= agens) wil dit so hê.

Die *wil*-aksie en die *skiet*-aksie het nie dieselfde oorsprong nie; uiteraard kan die gedierte nie homself skiet nie. Die *wil*-aksie staan egter nog steeds in 'n oorsaaklike verband tot die *skiet*-aksie: die gedierte wens/ begeer (skynbaar) dat hy geskiet word.

(iii) As ons aanneem dat uitgesproke of versweë wense gewoonlik om aksie vra, dan is dit opvallend dat die weglaat van *wil* (vergelyk 25a, 25b) in die volgende gevalle geen betekenisverskil teweegbring nie, dit wil sê (25a) (met *wil*) en (25b) (sonder *wil*) is sinoniem, terwyl vervanging met 'n ander modale werkwoord, soos *kan* of *moet*, wel nuwe betekenis toevoeg (vergelyk 25c) ('Ek wens jy *word verplig* om weg te gaan):

(25a) Ek wens jy **wil** weggaan! (I. Roggeband)

(25b) Ek wens jy gaan weg!

(25c) Ek wens jy **moet** weggaan!

Net so kan *wil* in die volgende sinne weggelaat word (soms met geringe omskrywing) sonder dat *lees*, *inval*, *praat* of *slag* ophou om aksies uit te druk:

(26) Sy wens hy **wil** haar storie oor die plaaswerkers **lees**. (R. Rust)

(27) Soos sy nou voel, wens sy amper sy **wil** onder die wa **inval**. (H. du Plessis)

(28) As hy net **wil** ophou **praat**! (A. Ferreira)

(29) "Pa kan nie vir Lammie **wil slag** nie, hy is Ansie sinne." (J. van Tonder)

(iv) *Wil* is nie alleen regstreeks by aksieskepping betrokke nie, maar kan deur 'n perspektiefverskuiwing van spreker na aangesprokene "spreker se wil" omsit in "aangesprokene se verpligting", soos in die Engelse uitdrukking "your wish is my command". Hierdie pragmatiese aanpassing maak selfs eksplisiete grammatiese bindmiddels soos voegwoorde onnodig. 'n Direktief soos "Jy moet by my kom bly!" is vervat in:

(30) "Ek **wil hê** jy **moet** by my kom bly," sê sy. (L. van Nierop)

Ook in die volgende word een se wil omgesit in 'n ander se verpligting:

(31) “Ek het gedink hy is dood, dis wat hy **wou hê** ek **moes** dink. Dis wat hy **wou hê** álmal **moes** dink. (C. Karsten)

(32) “**Wou** jy **hê** hy **moet** iets vir jou doen?” vra Lourens. (H. du Plessis)

(v) *Wil* is ook 'n noodsaaklike onderdeel in 'n idiomatiese uitdrukking wat 'beweer' beteken, vergelyk

(33) Die gerug **wil** dat ... 'beweer' (HAT)

en sy Nederlandse ekwivalent

(34) men **wil**, dat hij plotseling gestorven is (GK)

Die uitroep “Ek wil dit hê!” waarmee sterk instemming uitgedruk word, wys ook heen na die spreker se mening. Die gebruik van *wil hê* as 'beweer', soos aangetref in 'n koerantberig van 1848 oor die perdereisies te Durbanville (Nienaber 1971: 130), is egter waarskynlik nie meer gangbaar in Afrikaans nie:

(35) “Daar leg hy! wat het ik gezeg? Ik **wil hae** hy's mors dood.”

(vi) Nog 'n – sy dit indirekte – aanduiding van *wil* as aksie is die hedendaagse vervanging van *wil hê* deur *soek*,⁴ 'n onmiskenbare aksiewoord:

(36) die kolonel **soek** almal in die konferensiekamer (D. Jordaan)

(vii) Met *welwillend(e)* is *wil* ook die enigste modale werkwoord met 'n teenwoordige deelwoord; as aktiewe deelwoorde druk teenwoordige deelwoorde aksie uit.

Die gedagte dat *wil*, anders as ander modale werkwoorde, 'n aksie beskryf, bied 'n verklaring vir waarom dit nie epistemies gebruik kan word nie, soos hierbo aangedui. Dit maak ook die selfstandige gebruik daarvan as oorganklike

⁴ 'n Moontlike leenvertaling van Zulu *funa*, wat sowel 'want, desire' as 'search for, look for, seek' kan beteken (vgl. EZE, p.218).

hoofwerkwoord moontlik (“X wil iets hê/ doen”), en as sodanig moet dit soos ander hoofwerkwoorde oor ‘n voltooide deelwoord beskik (“X het dit so gewil”)(vergelyk hierbo).

Samevattend kan gestel word dat *wil* ‘n vorm van aksie uit eie reg is, ‘n psigiese of ander aksie wat afgestem is op ‘n ander aksie of ‘n toestand wat mag realiseer, maar dat dit vir sy betekenis nie van die realisering daarvan afhanklik is nie en dus ‘n voorbereidende karakter het. ‘n Vraag wat hieruit voortvloei, is wat die aard van die wilsaksie is en hoe dit geken kan word.

5. *WIL*¹: ‘N BINNEPERSPEKTIEF

Volgens Jaworski (2011: 28), “(e)exponents of a subjective conception of mental phenomena ... claim that your access to my mental states is *indirect and inferential*, whereas your access to your own mental states is *direct and noninferential*”.

Hiervolgens het ‘n persoon net tot sy eie psige direkte toegang en kan ‘n ander persoon dit slegs indirek te wete kom – moontlik deur middel van taal – of afleidings maak uit die gedrag van ‘n ander mens wat ‘wil’ suggereer, of selfs uit ‘n ander lewende wese se gedrag waar dit “menslik” voorkom. Nog ‘n aanduiding dat ons die betekenis van *wil* van binne uit en deur taal ken, is dat daar vir *wil* – en daar word aanvaar dat dit eintlik maar alle woorde geld – nie ‘n presiese sinoniem is nie; dit het iets van ‘begeer’, ‘jou iets voorneem’, ‘besluit’, ‘gewillig wees om’, ‘soek’, ens., maar stem nie presies ooreen met een daarvan nie, en tog meen die gebruiker dat die betekenis daarvan absoluut helder is. Dit is egter by nader insiens allermins die geval.

In ‘n uiting soos

(37) Ek **wil** vandag die wedstryd wen!

ag die spreker waarskynlik die betekenis van *wil* volkome deursigtig – moontlik as ‘n bewuste psigiese handeling of ingesteldheid wat deur ‘n persoon geïnisieer word en wat intensionaliteit⁵ of gerigtheid op, of oorsaaklikheid ten opsigte van ‘n ander

⁵ Jaworski (2011: 30) beskryf *intentionality* as “the feature some mental states have of being *directed* at something – of being *about* or *of* or *for* something” en stel dat “mental states such as belief and desire seem to be aimed at the world”.

proses (of 'n toestand) veronderstel. Jaworski (2011: 24) wys egter daarop dat dit onjuis is “to suppose that *mental* and *physical* are mutually exclusive categories”. *Wil* in 'n uiting soos

(38) Ek **wil** nog drank hê!

is heel moontlik op in 'n kontinuum van psigies tot fisies al veel nader aan laasgenoemde, met liggaamlike drange eerder as koue, kognitiewe ambisie as dryfveer.

'n Sintaktiese aanduiding dat die wilsaksie in die besonder met *mense* as inisieerders saamhang – maar vergelyk voorbeeld (23) – vind ons in die feit dat *wil* selfs in 'n passiewe sin die sinsonderwerp as inisieerder behou, soos in

(39) Sy **wil** gesien word deur die mense.

Selfs in 'n geval soos

(40) Sy **moet** gesien word deur die mense

is sy nie duidelik agens nie. In die interpretasie ‘Sy is verplig om gesien te word ...’ is sy patiens, en in die interpretasie ‘Sy het die innerlike drang om gesien te word ...’ is sy eerder onderhewig aan 'n drang (dus patiens) as om 'n wilsaksie uit te voer.

Wanneer die menslike subjek nie die absolute inisieerder van die wilsaksie is nie, kan die ‘wil’ van (41a) oorgaan in ‘gewilligheid, bereidheid’, soos in (41b), waar die subjek ook instrument word:

(41a) Kom hier, ek **wil** jou graag help.

(41b) Ek **wil** jou wel help, maar my geld is ongelukkig op.

Volgens Talmy se kragmodel tree in laasgenoemde geval 'n teenkrag of “antagonist” op, as 'n “*hindrance* to the Agonist’s motion” (Talmy 1985: 298). Die subjek wek – tereg of ten onregte – die indruk dat die wil om te help by hom/haar aanwesig is.

Die moontlikheid bestaan ook dat “menslike wil” op ander mense of entiteite *geprojekteer* kan word – in laasgenoemde geval as 'n soort personifikasie,

metafories of deurdat die spreker aanneem dat die proses nie verskil van 'n menslike wilsaksie nie. Die volgende vertoon projeksies van die wilsaksie op 'n gespreksgenoot:

(42) Jy **wil** nie weet wat hierdie rok kos nie!

(43) **Wil** jy (nie) asseblief die deur toemaak (nie)?

In die eerste geval loop die spreker die gespreksgenoot se reaksie, moontlik

(44) Ek **wil** nie weet wat hierdie rok kos nie!

vooruit deur 'n usurpering van 'n spreker se alleenreg op 'n wilsaksie. In die tweede geval word dieselfde tegniek gebruik om 'n versoek te rig, naamlik deur 'n proposisie soos

(45) Ek **wil** die deur toemaak/ is gewillig om die deur toe te maak

hoopvol in te klee as 'n vraag. Palmer (1979: 110) werp lig op hierdie proses: "WILL is also used in requests, but here there is little doubt that an interpretation in terms of conventional implication is correct; asking if someone is willing is taken as a request for action." Deur die klem op *wil* as *voorbereidende* aksie te plaas, word die versoek versag. Die onderskeid tussen 'n direktief en 'n blote wens is volgens Lyons (1977: 53) nie altyd duidelik nie; dit is "not always possible to draw a sharp distinction between utterances expressive of the speaker's wishes and utterances which serve as directives imposing on the addressee some obligation". Dit staan die gespreksgenoot egter vry om dit te interpreteer soos dit hom/haar pas:

(46) "**Wil** jy nie tafel gaan dek nie, asseblief?" "Actually **wil** ek nie gaan nie, ek **wil** meer weet". (A. Ferreira)

Wil as voorbereidende in plaas van die bedoelde aksie word ook aangewend om die direktheid van taalhandelinge soos waarskuwings (47) en selfs dankwoorde (48) te versag, en om *onsekerheid* te verberg (49, 50):

- (47) Ek **wil** jou nou vir die laaste maal waarsku.
(48) Ons **wil** julle van harte bedank vir gisteraand.
(49) Ek **wil** my verbeel dat ek dit al êrens gehoor het.
(50) Dit **wil** my so voorkom.⁶

Die projeksie van die menslike wilsaksie kan egter verder gevoer word. Blackmore (2005: 94) wys daarop dat “we treat other people (or computers, clocks, and cartoon characters) as though they had minds”. Sê ek, op grond van my kennis van muskiete en hulle gewoontes,

- (51) Daardie muskiet **wil** my byt!

dan dig ek nie noodwendig bewussyn aan hom toe nie, maar heel moontlik intensionaliteit. Die muskiet word behandel asof hy toerekeningsvatbaar is, nie soos ‘n organisme wat instinktief handel nie. Intussen is die muskiet se behoefte aan bloed nie noodwendig verskillend van die alkoholis se behoefte aan drank nie. Ook op ‘n natuurkrag, soos wind, kan ‘wil’ geprojekteer word, in (52) met toeligting oor die status van *die wind* as inisieerder van ‘n wilsaksie:

- (52) Die wind waai waar hy **wil** en jy hoor sy geluid, maar jy weet nie waarvandaan hy kom en waarheen hy gaan nie. (Bybel - Direkte vertaling: Joh. 3:8)

Op grond van ons verwagting, kan ons selfs onwilligheid (en dus ‘wil’) aan ‘n nie-lewende entiteit toedig:

- (53) My kar **wil** nie vat nie!

Die projeksie raak abstrakter wanneer ons ‘n innerlike krag aan ‘n verhaal toeken:

- (54) Dis ‘n storie wat vertel **wil** wees. (A. Botes)

⁶ Volgens die ANS (p. 994) het *wil* in die vaste uitdrukking *het wil ... voorkom* “geen betekenisinhoud, maar alleen een omschrijvende functie”.

Die uitdrukking *Dit wil gedoen wees!*, geïnterpreteer as 'dit verg 'n groot inset', sluit by hierdie tipe projeksie aan.

Samevattend kan gesê word dat dit 'n algemene kenmerk van proposisies met 'n binneperspektief op *wil* is dat hulle ontken kan word (vergelyk 55), tensy hulle taalhandelinge is (56) of vaste uitdrukkings (57). In versoeke (58) dien ontkenning as illokusionêre versagter; 'n retoriese vraag soos (59) bevat 'n implisiete ontkenning.

(55) Hy **wil** nie nog drank hê nie.

(56) *Ons **wil** julle nie van harte bedank vir gisteraand nie.

(57) *Dit **wil** nie gedoen wees nie!

(58) **Wil** jy nie tafel gaan dek nie, asseblief?

(59) Vir wat **wil** ek nou op 'n plaas in die middel van nêrens gaan sit?

(K. Breytenbach)

'n Tweede kenmerk van proposisies met hierdie perspektief, is dat *wil*¹ nie redupliseer nie (60, 61):

(60) *Ek **wil-wil** eendag Everest beklim

(61) ***Wil-wil** jy asseblief die tafel gaan dek?

Hierdie kenmerk kom verderaan aan die orde.

6. **WIL²: 'N WAARNEMINGS- OF BUIEPERSPEKTIEF**

'n Algemene betekenis van *wil* in Afrikaans, is 'op die punt wees om,⁷ neig om, dreig om', soos in

(62) ...die son **wil** deurkom (D. Meyer)

Willen het reeds in Middelnederlands 'op het punt zijn, dreigen' as een van sy betekenisonderskeidings gehad⁸ (MW). Ook vir die WNT kan *willen* 'n aanduiding

⁷ Dit is opmerklik dat Zulu *funa* 'want, desire; search for', ook 'be about to, be on the point of' kan beteken (EZE, p. 218).

wees “van het begin of een zeer nabij zijn van een handeling of gebeurtenis: op het punt staan; beginnen, dreigen; gaan”, byvoorbeeld *Mijn kint wil sterven*. In 1950 se VD word *dat wil vallen* ‘is op het punt om te vallen’ slegs nog as “gewestelijk” aangedui.

In die geval van *wil*¹ was die perspektief een van innerlike en intersubjektiewe toegang tot die betekenis of gebruik van *wil*. *Wil* kon dan op psigiese of mentale aksie dui wat verdere aksie inisieer of ‘n bepaalde toedrag van sake as resultaat het. Ons raak bewus van die *wil*-aksie op grond van byvoorbeeld ‘n verbale mededeling deur die subjek of inisieerder. Die gebeurtenis wat beskryf word deur *Dit wil reën* (of *Die son wil deurkom*), daarenteen, val as natuurkrag of -aksie buite die ervaringsveld van die waarnemer, en omdat die inisieerder dan eweneens onwaarneembaar is (“*Die wind waai waar hy wil en ... jy weet nie waarvandaan hy kom ... nie*”), kan ons sê dat die aksie en die bron daarvan prakties saamval of ‘n eenheid vorm.

Die uiting *Dit wil reën* is slegs waar as *verandering* in die natuur waargeneem word (byvoorbeeld donker reënwolke, koue windstote). Die ‘op-die-punt-wees’-betekenis⁹ van *Dit wil reën* ten opsigte van die *reën*-gebeure hang dus pragmaties saam met die feit dat ons dit *net kan konstateer wanneer dit eintlik al begin het om te gebeur*. Terwyl *wil*¹ regstreeks as ‘n *oorsaaklike* aksie verstaan kan word, is *wil*² ook oorsaaklik, maar word slegs die *gevolge* daarvan deurskou. Deurdat ons ook nie sig op ‘n moontlike inisieerder het nie en moet aanneem dat die inisieerder van *wil* en *reën* saamval en die inisiëring van albei één proses of aksie is – in teenstelling met (37) – , grammatikaliseer *wil*² as hulpwerkwoord verder tot ‘n aspektuele partikel wat *anterioriteit* aandui ten opsigte van die hoofwerkwoord.

Deurdat die spreker die wilsaksie, wat hy in eerste instansie direk as ‘n innerlike krag ken, nou van buite waarneem, hanteer hy twee perspektiewe tegelyk, ‘n interne en ‘n eksterne, in ‘n proses van *dubbelverplasing* of *double displacement* wat volgens Leiss (2012: 45-46) eie is aan aspek, tempus en modus. Om afstand te neem is volgens haar die tipies menslike vermoë onderliggend aan al drie, met aspek die “basic building block” hiervan: “Aspect divides the speaker into two persons of different locations”, waarvan een in die sin van Bühler die *origo* van die

⁸ Voorbeelde is: *Ene kerke ... die van ouden welna wilde vallen; mijn herte wil mi ontsinken; De geheele dijcxpoort wil omvallen ende storten; enen ridder, die sieck was ende woude sterven.*

⁹ “Rain is imminent” is ‘n goeie Engelse ekwivalent.

spreker (of sy “hier-nou-ek”-punt) is. In die geval van *wil* wil dit voorkom asof afstand op twee maniere ter sprake is: (i) die vermoë om *aksie* van “buite” af interpreterend waar te neem en (ii) ‘n begrip van voorbereidende (of voorwaardelike) aksie, dus aksie wat op daaropvolgende aksie (of ‘n resultaat) gemik is – die oorsprong van *anterioriteit* as grammatikale kategorie wat *wil*² kenmerk.

Omdat *wil*² dan nie alleen ‘n hulpwerkwoord is nie maar bowendien ‘n aspektuele funksie verkry het, val dit in die kategorie van ‘n reeds gegrammatikaliseerde item wat verdere grammatikalisasie ondergaan het. Traugott (1994: 1481) beskryf grammatikalisasie soos dit uit ‘n diachroniese perspektief gesien word, as “that subset of linguistic changes whereby a lexical item used in specific discourse contexts becomes a grammatical item, or whereby a grammatical item becomes more grammatical” (my kursivering).

Die ‘op-die-punt-wees’-betekenis bring ook mee dat ons anders as in die geval van *wil*¹ die stelling nie kan ontken nie: iets wat nie (gaan) gebeur nie, kan nie op die punt wees om te gebeur – of dan, nié te gebeur nie. Terwyl *Dit wil reën* beteken ‘Dit is op die punt om te reën’, is *Dit wil nie reën nie* die ontkenning daarvan (‘Dit is nie op die punt om te reën nie’) nie, maar eerder *wil*¹ op die weer geprojekteer: ‘Daar is niks wat reën voortbring nie’ of ‘Daar heers droogte’.

Soos die psigiese aksie van *wil*¹ op ander lewende wesens, natuurgebeure en selfs op masjiene geprojekteer kon word, kan die anterioriteit van *wil*² weer op werkwoorde met menslike subjekte – en selfs die spreker – toegepas word, vergelyk:

(63) Sy druk die foon dood. Sy **wil** huil. (I. Roggeband)

(64) Frieda se hart **wil** breek. (M. Volschenk)

(65) Ek is so moeg ek **wil** omval, ... (A. Ferreira)

(66) ...dit voel of ek **wil** verstik of huil, maar nie kan nie. (C. Morton)

Samevattend is die kenmerke van *wil*² dan (i) dat dit anterioriteit uitdruk (via betekenissoos ‘op die punt wees om’, ‘neig om’ en ‘dreig om’), (ii) dat dit nie ontken kan word nie (**Frieda se hart wil nie breek nie*, ens.) en (iii) dat reduplikasie telkens moontlik is (*Sy wil-wil huil*). Die reduplisering van *wil* word vervolgens ondersoek.

7. WIL EN REDUPLIKASIE

Onder die werkwoorde wat gewoonlik as “modaal” bekend staan, is *wil* die enigste een wat reduplikasie toestaan, naas die bykans onbeperkte produktiwiteit van reduplikasie by ander Afrikaanse werkwoorde (en in ander woordsoorte). 'n Eerste waarneming is dat in die geval van *Dit wil-wil reën*, dit miskien meer ‘op die punt’ is om te reën, meer ‘dreig’ as net ‘neig’ om te reën as in die geval van ongeredupliseerde *wil*, met ander woorde reduplikasie versterk die onmiddellikheid van die aksie.

Die verband tussen *wil-wil* en die funksies van reduplikasie in Afrikaans, is moontlik te vinde in een van die ikoniese herhalingsfunksies van Afrikaanse reduplikasie, naamlik die uitbeelding van herhaling as kenmerkend van ‘n *poging* om ‘n doel te bereik (vergelyk Conradie 2003:203-224), dus ‘n pragmatiese parallelisme tussen ‘op die punt wees’ en ‘poging’. 'n Sintaktiese kenmerk van hierdie tipe reduplikasie is die aanwesigheid van voorsetselvoorwerpe wat ‘n minder omvattende inwerking op ‘n objek veronderstel, vgl.

- (67) Desperaat **voel-voel** sy weer **aan** die diamantring. (E. van Rooyen)
- (68) Hulle **peusel-peusel aan** die maalvleis en noedels (J. Vermeulen)
- (69) Moersleutel skreeu en **hap-hap na** sy aanvaller. (T. Dreyer)

Vergelyk ook, met nie-werkwoorde:

- (70) hy het haar **byna-byna** laat val (E. van Rooyen 2000: 186)
- (71) Die geluid ... is **net-net** verstaanbaar. (D. Meyer 2000: 303)

In

- (72) Wel, ek **wou net-net** weggraak toe die luidspreker buite aangaan
(M. Leroux-Van der Boon)

is *wil*² (‘op die punt wees’) en reduplikasie van die bywoord *net* (‘byna’) in een konstruksie verweef. In die volgende is die verband tussen die fisiek waarneembare en anterioriteit nog duidelik:

- (73) Partykeer is dit 'n lag wat **wil-wil** oorsit in huil (A. Botes)
 (74) ... haar met knieë wat **wil-wil** swik aangestaar (P. Stamatélos)
 (75) “Ek is bang,” sê hy. Sy onderlip **wil-wil** bewe. (J. Nell)
 (76) Die kleure en geure in Istanboel se markte ... **wil-wil** jou oorweldig.
 (*Beeld*, 8.viii.2015)

Deurdat 'n persoon telkens aan die *ontvangkant* van psigiese gewaarwordings is, is 'n wilsaksie (*wil*¹) steeds uitgeslote:

- (77) Hy ... **wil-wil** verlig voel (I. Roggeband)
 (78) Dis 'n lawaai wat Bibi I **wil-wil** laat vlug (M. Volschenk)
 (79) Haar beeld **wil-wil** terugkom in sy geheue. (L. van Nierop)
 (80) Kleinpiet se gedagtes **wil-wil** ontspoor (K. Breytenbach)

Anterioriteit as sodanig en selfs graadaanduiding word benader in

- (81) iets van die ou tant Stenie **wil-wil** deurslaan (H. du Plessis)
 (82) Almal duik vir skuiling. ... Dit **wou-wou** lelik word.(J. Miles)
 (83) Sy wenkbroue **wil-wil** te dik raak. (L. van Nierop)
 (84) krullerige hare wat aan haar skouer **wil-wil** raak (J. Aggenbach)

Opsommend kan ons sê dat 'poging'-reduplikasie in die geval van *wil-wil* en *wou-wou* semanties “vertaal” in aspektuele anterioriteit. *Wil-wil* druk bloot groter onmiddellikheid (nog meer 'op die punt'-wees) as *wil* uit, en miskien 'dreiging' eerder as 'neiging'.

*Wil*² word, in teenstelling met *wil*¹, daardeur gekenmerk (i) dat reduplikasie moontlik is en (ii) dat ontkenning uitgeslote is. Ten slotte word gewys op die moontlikheid van 'n kontinuum tussen *wil*¹ en *wil*².

8. 'N KONTINUUM TUSSEN DIE BINNE- EN DIE BUIEPERSPEKTIEF

Die binne- en die buiteperspektief stem ooreen in die sin dat die wilsaksie *nie* realiseer in sy komplement, dit wil sê die aksie of toestand waarop dit gerig is nie (*Ek*

wil wen ≠ *Ek wen*; *Dit wil reën* ≠ *Dit reën*). Verder kan die aspektuele *anterioriteit* van *wil²* vergelyk word met die *voorwaardelikheid* van *wil¹*, dit wil sê die wilsaksie as voorwaarde vir aksie as sodanig. In albei gevalle is daar sprake van 'n kousale voorafgaan van die *wen-* of *reën-*aksie deur 'n wilsaksie.

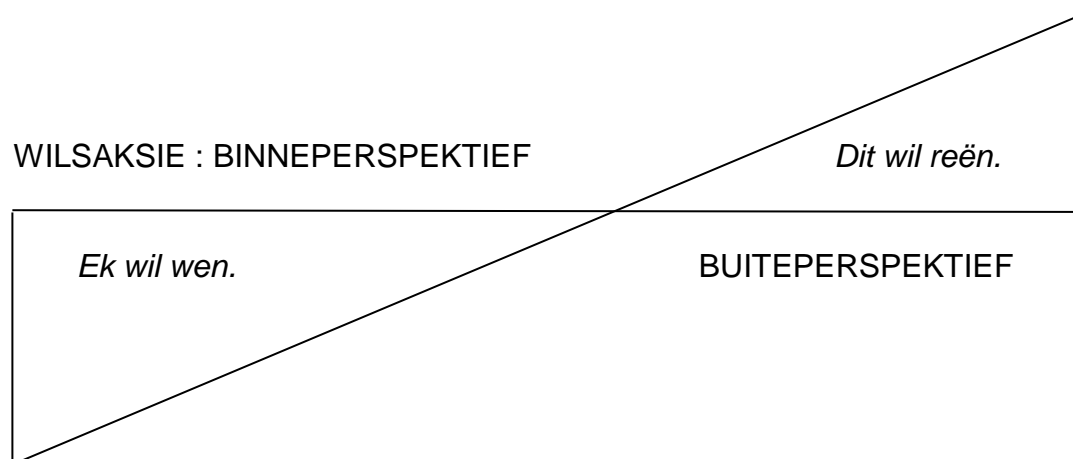
'n Belangrike verskil tussen die binne- en buiteperspektief is dat ons in laasgenoemde geval onmiddellike realisering te wagte is, terwyl realisering by eergenoemde selfs heeltemal agterweë kan bly. Dit kan verklaar word deurdat konstatering by *wil²* – anders as by *wil¹* – deur *waarneming* voorafgegaan word: dit is slegs op grond van ons waarneming van verandering dat ons die aanwesigheid van 'n aksie of proses kan konstateer. Die verskil tussen *wil* as 'begeerte' of 'voorneme', enersyds (*wil¹*), en as 'neiging, op die punt wees', andersyds (*wil²*), is 'n funksie van ons *perspektief* op die aksie. Omdat – soos hierbo aangetoon – (i) die wesenlike aard van *wil¹* minstens deur illusie omgewe is en (ii) die aard van *wil²* per definisie nie direk kenbaar is nie, kan nie sonder meer aangeneem word dat *wil¹* en *wil²* kategorieë verskil nie, en per slot van rekening is albei “natuurkragte”.

Daarbenewens het ons ook gesien dat ons enersyds wat ons meen ons onder menslik geïnisieerde *wil* verstaan, aan ander lewende wesens en selfs nie-lewende entiteite toedig (*My kar wil nie vat nie*), en andersyds die anterioriteit van *wil* toepas op menslike subjekte en hulle psigiese gewaarwordings (*Frieda se hart wil-wil breek*). In 'n geval soos die volgende kan die twee perspektiewe egter by mekaar aansluit:

(85) Soms lyk dit asof hy sy oë **wil-wil** oopmaak, maar of die inspanning te groot is. (I. Winterbach)

'n Moontlik scenario is dié van 'n man wat begin bykom uit 'n koma; hy is onder swaar verdoving en beweeg heen en weer tussen bewusteloosheid en bewus wees. Aanvanklik bied slegs die uiterlike waarneming van sy liggaamsbewegings leidrade ten opsigte van sy bewussynstoestand, uiteraard eers as hy “op die punt” is om te ontwaak. Sy oë **wil-wil** oopgaan. Namate hy sy bewussyn herwin, is daar al hoe meer sprake van 'n innerlike wilsaksie (vergelyk “inspanning”) en besef die toeskouer: *Hy wil sy oë oopmaak*. Dit regverdig die aanname van 'n kontinuum, kien

of geleidelike oorgang tussen die binneperspektief (*wil*¹) en die buiteperspektief (*wil*²), wat soos in figuur 1 voorgestel kan word.

Figuur 1: 'n Wil-kontinuum

9. GEVOLGTREKKINGS

Die Afrikaanse modale werkwoord *wil* kan beter verstaan word as *aksiewerkwoord* dan as modale werkwoord in die ware sin van die woord; om te *wil*, is om 'n aksie uit te voer eerder as om 'n houding in te neem. Die aksie kan beskou word as *voorbereidende* aksie, wat enersyds verdere aksie of 'n nuwe toedrag van sake tot gevolg het, of 'n voorwaarde is daarvoor. Al wil dit op die eerste gesig voorkom asof hierdie aksie kan uiteenloop van psigiese of mentale aksie tot natuurkrag, is die presiese aard daarvan in menige konteks nie peilbaar of deursigtig nie.

'n Hoofverdeling kan gemaak word tussen vorme van aksie wat "van binne uit" verstaanbaar is vir elke taalgebruiker (en selfs net in en deur taal geken kan word) en aksie buite die mens wat net deur waarneming geken kan word. Omdat van-buite-waargenome aksie net herken kan word deur verandering, kan *wil* anterioriteit uitdruk. Deur die aanneem van 'n aspektuele funksie benewens dié van hulpwerkwoord, het *wil*² 'n tipe sekondêre grammatikalisasie ondergaan, dit wil sê dié van 'n grammatikale item wat "meer grammatikaal" geraak het.

Die anterioriteit van *wil*² kan versterk word deur reduplikasie, wat ook in Afrikaans die funksie het om 'n "poging" aan te dui. Terwyl van-binne-gekende aksie

geprojekteer kan word op nie-menslike lewensvorme en selfs op nie-lewende entiteite, kan aspektuele anterioriteit – wat op eksterne waarneming berus – ook op menslike gemoedstoestande van toepassing gemaak word.

Die twee tipes aksie skakel met mekaar in 'n kontinuum (is aaneenlopend), met oorvleueling waar 'n binne- of 'n buiteperspektief albei moontlik is.

BIBLIOGRAFIE

- ANS = Haeseryn, Romijn, K., Geerts, G., De Rooij, J. & Van den Toorn, M.C. 1997. *Algemene Nederlandse spraakkunst*. Tweede uitgawe. Groningen/Deurne: M. Nijhoff/ Wolters Plantyn.
- Blackmore, S. 2005. *Consciousness: A Very Short Introduction*. Oxford: Oxford University Press.
- CGD = Clark, M. & Thyen, O. (eds.) 2009. *Concise Oxford German Dictionary*. Oxford: Oxford University Press.
- Conradie, C.J. 1980. Aspects of semantic change in Dutch modal auxiliaries. In H. Rupp & Roloff, H.G. (eds.). *Akten des VI. Internationalen Germanisten-Kongresses Basel 1980*. Bern: Peter Lang, pp. 488-93.
- Conradie, C.J. 2003. The iconicity of Afrikaans reduplication. In Müller, W.G. & Fischer, O. (eds.). *From Sign to Signing – Iconicity in Language and literature 3*. Amsterdam: John Benjamins, pp. 203-224.
- De Villiers, M. 1971. *Die grammatika van tyd en modaliteit*. Kaapstad: A.A. Balkema.
- EZE = Doke, C.M., Malcolm, D.M., Sikakana, J.M.A. & Vilakazi, B.W. 1996. *English-Zulu Zulu-English Dictionary*. Johannesburg: Witwatersrand University Press.
- GK = Koenen, M.J. en J.B. Drewes. 1986. *Wolters' woordenboek eigentijds Nederlands. Grote Koenen*. Groningen: Wolters- Noordhoff.
- Gordon, E.V. 1968. *An Introduction to Old Norse*. Revised edition by A.R. Taylor. Oxford: Clarendon Press.
- HAT = Odendal, F.F. & Gouws, R.H. 2010. *HAT Handwoordeboek van die Afrikaanse taal*, 5de uitgawe. Pinelands: Pearson Education.
- Jaworski, W. 2011. *Philosophy of Mind. A Comprehensive Introduction*. Oxford: Wiley-Blackwell.
- Leiss, Elisabeth. 2012. Epistemicity, evidentiality, and Theory of Mind. In Abraham,

- W. & Leiss, E. (eds.). *Modality and Theory of Mind Elements across Languages*. Berlin/Boston: Walter de Gruyter, pp. 39-65.
- LLD = Handford, S.A. & Herberg, M. 1966. *Langenscheidt's Shorter Latin Dictionary*. London: Hodder and Stoughton.
- Lyons, J. 1977. *Semantics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- MW = Verwijs, E., Verdam, J. & Stoett, F.A. 1929. *Middelnederlandsch woordenboek*. 's-Gravenhage: M. Nijhoff.
- Nienaber, G.S. 1971. *Afrikaans in die vroeër jare*. Johannesburg: Voortrekkerpers.
- Palmer, F.F. 1979. *Modality and the English Modals*. London & New York: Longman.
- Sellars, W. 1976. Volitions re-affirmed. In Brand, M. & Walton, D. *Action theory*. Dordrecht/ Boston: D. Reidel, pp. 47-66.
- Traugott, E.C. 1972. *A History of English Syntax. A Transformational Approach to the History of English Sentence Structure*. New York: Holt, Reinhart & Winston.
- Traugott, E.C. 1994. Grammaticalization and Lexicalization In R.E. Asher (red.), *The encyclopedia of language and linguistics*. Oxford, ens.: Pergamon Press, pp. 1481-1486.
- Van den Toorn, M.C. 1975. *Nederlandse grammatica*. Groningen: Tjeenk Willink.
- Van der Horst, J.M. 2008. *Geschiedenis van de Nederlandse Syntaxis*. Leuven: Universitaire Pers.
- VD = Kruyskamp, C. & De Tollenaere, F. 1950. *Van Dale's Nieuw groot woordenboek der Nederlandse taal*. 's-Gravenhage: M. Nijhoff.
- Visser, F. Th. 1969. *An Historical Syntax of the English Language*, Part 3. Leiden: E.J. Brill.
- WNT = De Vries, M. & Te Winkel, L.A. 1882-1998. *Woordenboek der Nederlandsche taal*. 's-Gravenhage: Martinus Nijhoff.
- Wright, J. 1968. *Grammar of the Gothic Language*. Second edition by O.L. Sayce). Oxford: Clarendon Press.